

Warszawa, dnia 14 kwietnia 2009 r.

RPO-610220-VII-1106.4/7020/09/PK

I n f o r m a c j a

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Trzcińcu (Wyciąg).

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 3 i 4 marca 2009 r., do Salezjańskiego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Trzcińcu (zwanego dalej Ośrodkiem lub MOW) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich. Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania wychowanków Ośrodka, dokonując oceny pod względem ochrony nieletnich przed torturami oraz okrutnym, nieludzkim i poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzając wizytację zapobiegawczą Krajowego Mechanizmu Prewencji przedstawiciele Rzecznika:

- wysłuchali informacji o funkcjonowaniu Ośrodka i jego podstawowych problemach, udzielonej przez Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Trzcińcu;
- obejrzeni teren placówki oraz pomieszczenia we wszystkich budynkach wchodzących w skład Ośrodka: pomieszczenia szkoły, sypialnie wychowanków, świetlice, jadalnie, sanitariaty, pomieszczenia warsztatowe, sale gimnastyczne;
- przeprowadzili na podstawie kwestionariusza, rozmowy w cztery oczy z 9 wychowankami Ośrodka.

Dokonane w ten sposób ustalenia pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali Dyrektorowi Salezjańskiego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

2. Charakterystyka Ośrodka.

Ośrodek jest niepubliczną placówką resocjalizacyjno – wychowawczą, przeznaczoną dla młodzieży niedostosowanej społecznie – chłopców, wobec których sąd rodzinny zastosował środek wychowawczy w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym. MOW jest placówką prowadzoną od początku jego istnienia tj. od 1991 roku przez Księży Salezjanów. Działalność opiekuńczo - wychowawcza, resocjalizacyjna i dydaktyczna w Ośrodku jest prowadzona w oparciu o zasady pedagogiki katolickiej. Założenia wychowawcze, dotyczące zasad życia wspólnotowego, są realizowane według wzorów zawartych w „Systemie Prewencyjnym” św. Jana Bosko.

Na terenie Ośrodka funkcjonują 2 internaty, z których jeden mieści się w zabytkowym Pałacu w Trzcincu (dalej zwany Pałacem), drugi zaś w niewielkiej odległości od niego – w miejscowości Broczyno (dalej zwany Bursą). Na terenie, na którym mieści się Bursa zlokalizowano również gimnazjum oraz zasadniczą szkołę zawodową. W bieżącym roku szkolnym nauka w gimnazjum odbywa się w trzech klasach, w szkole zawodowej zaś w dwóch. Ponadto, kształcenie 6 nieletnich odbywa się poza placówką w Szkole Zawodowej w Czaplinku. Na parterze budynku Gimnazjum mieści się biuro kierownictwa Ośrodka.

Od września 2008 r. w Ośrodku funkcjonuje 7 grup wychowawczych, z których każda liczy od 10 do 12 wychowanków. Kryterium przydziału do grup wychowawczych na początku roku szkolnego stanowi o poziomie edukacyjnym nieletnich. Nieletni z grup I – III (klasy – Ia, IIa i III) mieszkają w Pałacu, pozostali z grup IV – VI (klasy Ib, IIb i Ic) zakwaterowani zostali w Bursie. Grupę VII stanowią wychowankowie, którzy kontynuują naukę w szkole zawodowej w Czaplinku oraz przebywający w grupie readaptacyjnej. Łączna pojemność internatów w Bursie oraz Pałacu wynosi 77 miejsc.

W okresie od 1 stycznia do 10 grudnia 2008 r. ewidencyjna liczba wychowanków w MOW wynosiła 83 osoby. W tym czasie: 9 osób skierowanych do Ośrodka nie zostało do niego doprowadzonych, 15 wychowanków zostało usuniętych z Ośrodka z powodu ucieczki, 16 zostało przeniesionych w trybie wychowawczym do innego MOW, a 14 skreślono z powodu zmiany decyzji sądu

lub mylnego skierowania do MOW. Ponadto, 16 wychowanków ukończyło szkołę, a wobec 13 wygasł środek wychowawczy w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym.

W dniu 4 marca 2009 r. w Ośrodku przebywało łącznie 58 chłopców. Pozostałych 17 przebywało poza Ośrodkiem z następujących przyczyn:

ucieczka – 5;

niewpływ z przepustki – 3;

niedoprowadzenie do Ośrodka – 7;

urlop – 2.

3. Ogląd MOW.

Przeprowadzony ogląd terenu i pomieszczeń w obiektach Ośrodka oraz uzyskane w związku z tym informacje pozwoliły m.in. stwierdzić, że:

3.1. **Pokoje wychowanków** znajdują się w dwóch internatach. W większości są to 3 lub 4-osobowe pokoje, wyposażone w piętrowe łóżka i szafy do przechowywania rzeczy osobistych nieletnich. Pokoje w Bursie są w większości w dobrym stanie technicznym. Sypialnie wychowanków w Pałacu znajdują się w zdecydowanie gorszym stanie: niektóre ściany są zagrzybione, a meble noszą ślady znacznego wyeksploatowania. W sypialniach tych panował bałagan – łóżka były niepościelone, a na podłodze widoczne były śmieci. Także stan czystości korytarzy oraz świetlicy w Pałacu pozostawiał wiele do życzenia. Meble w pałacowej świetlicy były zdewastowane, a ściany odrapane i brudne.

Odczuwalny był również brak opieki ze strony wychowawców nad nieletnimi - chłopcy spali na wersalkach w świetlicach, leżeli na stole bilardowym i schodach prowadzących na piętro Pałacu.

Na terenie Ośrodka nie ma ani jednego kosza na śmieci. W opinii księdza, który towarzyszył przedstawicielom Rzecznika w pierwszym dniu wizytacji, nie są one potrzebne, ponieważ „chłopcy by je szybko zdewastowali, a śmieci i tak nikt by do nich nie wyrzucał”.

W dniu wizytacji w sypialniach wychowanków z dwóch grup wychowawczych w Pałacu zostały zdjęte drzwi. Z informacji uzyskanych od pracowników Ośrodka

wynika, że jest to jedna z kar stosowanych w placówce. Analiza Statutu oraz Regulaminu Ośrodka wykazała jednakże, iż nie została ona ujęta w katalogu kar.

3.2. Wychowankowie korzystają z **sanitariatów**, w których znajdują się umywalki, kabiny prysznicowe oraz miski ustępowe. Kabiny prysznicowe zostały wyposażone w zasłonki, które zapewniają wychowankom intymność podczas korzystania z kąpieli. Stan techniczny sanitariatów w Bursie jest zdecydowanie lepszy niżeli sanitariatów w Pałacu, które w ocenie przedstawicieli Rzecznika wymagają generalnego remontu. W dniu wizytacji na ostatnim piętrze Pałacu trwał remont jednego z sanitariatów.

3.3. Obok Bursy w niewielkim budynku znajdują się pokoje **grupy readaptacyjnej** oraz **ponadgimnazjalnej**.

Do grupy readaptacyjnej są kierowani wychowankowie, którym wymierzono karę dyscyplinarną umieszczenia w grupie readaptacyjnej oraz nieletni, którzy zostali przeniesieni do Ośrodka w Trzcíncu w trybie wychowawczym z innego MOW. Przebywają w niej również, w celach odreagowania pobytu poza Ośrodkiem, nieletni, którzy dokonali ucieczki i zostali doprowadzeni do placówki przez Policję.

W skład pomieszczeń grupy readaptacyjnej wchodzi: sypialnia dla wychowanków, łazienka, pokój lekcyjny oraz dyżurka wychowawcy. Sypialnia dla wychowanków jest oddzielona od korytarza za pomocą przeszklonych drzwi. Jedynym wyposażeniem tego pokoju jest 6 szpitalnych łóżek. Na potrzeby nieletnich przebywających w grupie readaptacyjnej przeznaczono węzeł sanitarny. Wejście do łazienki znajduje się w sypialni grupy. Sanitariat wyposażono w 7 umywalek, 2 ustępy, 2 pisuary oraz 2 kabiny prysznicowe. W dniu wizytacji w jednej kabinie prysznicowej nie było zamontowanej zasłonki.

Drzwi do sypialni są zamykane na klucz. Nieletni przebywający w grupie readaptacyjnej znajdują się pod stałym nadzorem wychowawcy. Poza zajęciami lekcyjnymi oraz spotkaniami z psychologiem, nieletni nie opuszczają sypialni. Według punktu 6 regulaminu grupy readaptacyjnej w oddziale VII „obowiązują jednolite stroje”. W rzeczywistości chłopcy siedzą przez całą dobę w samych pidżamach. Dyrektor Ośrodka zapytany o kwestię ubrań odparł, że to jest jedyny sposób na ograniczenie ucieczek podopiecznych.

Pokój lekcyjny grupy readaptacyjnej został wyposażony w stoły, krzesła, tablice oraz materiały pomocnicze do nauki.

W tym samym budynku znajduje się sypialnia dla grupy ponadgimnazjalnej. Jej skład stanowią wychowankowie, którzy kontynuują naukę w szkole zawodowej w Czaplunku. Została ona wyposażona w 4 łóżka oraz szafy do przechowywania rzeczy osobistych.

3.4. **Opiekę lekarską** nieletnim z Salezjańskiego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego zapewnia Szpital Wojskowy w Wałczu. W nagłych wypadkach lekarz ze szpitala przyjeżdża osobiście do Ośrodka.

3.5. Posiłki dla wychowanków przygotowywane są w **kuchniach**, znajdujących się w Pałacu i w Bursie. W każdym z internatów znajduje się również jadalnia, z której chłopcy mogą korzystać również poza godzinami posiłków.

3.6. **Gimnazjum** zlokalizowano w nowo wybudowanym budynku. Posiada 6 sal lekcyjnych, pracownię komputerową oraz bibliotekę. Wszystkie sale lekcyjne zostały wyposażone w tablice, ławki, krzesła oraz materiały pomocnicze (tablice matematyczne, mapy geograficzne, historyczne, telewizory i inne). W szkole znajduje się nowoczesnie urządzona pracownia komputerowa z 12 stanowiskami komputerowymi. W trakcie wizytacji trwała budowa sali gimnastycznej sąsiadującej z budynkiem Gimnazjum, z której wychowankowie będą korzystać w ramach zajęć sportowych.

3.7. **Kadra pedagogiczna** Ośrodka to 24 osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze godzin: 20 wychowawców pracujących w internacie, psycholog, pedagog, socjoterapeuta, pracownik socjalny. W dniu wizytacji spośród 20 wychowawców, 9 realizowało obowiązki w ramach stażu.

3.8. W Ośrodku jest zatrudniony **pedagog szkolny**, który w ramach posiadanych kwalifikacji pracuje również jako nauczyciel biologii, a w nagłych przypadkach wykonuje obowiązki średniego personelu medycznego. Pani pedagog posiada własny, estetycznie urządzony gabinet, który zapewnia możliwość przeprowadzania niekrępujących konsultacji z wychowankami. Do jej obowiązków realizowanych we współpracy z dyrekcją, psychologiem, wychowawcami i Poradnią Psychologiczną – Pedagogiczną w Czaplunku należy

głównie, tworzenie szeroko rozumianych warunków dla prawidłowego rozwoju intelektualnego, psychicznego, społecznego, zdrowotnego i moralnego podopiecznych. Swoje zadania wykonuje w czasie godziny wychowawczej (45 min tygodniowo), na lekcji biologii oraz podczas indywidualnych konsultacji.

3.9. **Psycholog kliniczny**, posiadający ścieżką specjalizacyjną w zakresie psychologii dzieci i młodzieży, jest zatrudniony na 1/5 etatu. Jak sam przyznał w rozmowie z przedstawicielką Rzecznika czas, który spędza w Ośrodku (około 5 godzin tygodniowo), pozwala jedynie na doraźną pomoc w postaci wsparcia lub konsultacji wyjaśniającej ewentualne problemy, wynikające z okresu dojrzewania.

3.10. **Socjoterapeuta** jest zatrudniony w Ośrodku na pełnym etacie jako wychowawca. W ramach zajęć szkolnych prowadzi 45-minutowe lekcje socjoterapii, składające się z bloków tematycznych dostosowanych do potrzeb wynikających z zaburzeń zachowania i niedostosowania społecznego wychowanków. W Ośrodku odbywają się również indywidualne i grupowe zajęcia z socjoterapii, których celem jest rozwiązywanie bieżących konfliktów, pomoc w trudnych sytuacjach oraz wsparcie młodzieży potrzebującej specjalnej opieki terapeutycznej. Czas, który został przeznaczony na tego rodzaju oddziaływania terapeutyczne, to wyłącznie 6 godzin tygodniowo.

3.11. Na terenie Ośrodka znajduje się **budynek warsztatów**, w którym wychowankowie uczestniczą w zajęciach z przygotowania do wykonywania zawodu stolarza oraz wykonują drobne naprawy stolarskie na potrzeby MOW. Dla wychowanków biorących udział w zajęciach warsztatowych stworzono zaplecze socjalne, w skład którego wchodzi: szatnia, toaleta i umywalka. W dniu wizytacji w budynku warsztatów znajdowały się przepisy bhp oraz instrukcje obsługi narzędzi mechanicznych.

3.12. Do realizacji **zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych** wykorzystywane są: świetlice, sala gimnastyczna, biblioteka oraz boiska do gry w koszykówkę i piłkę nożną. W Bursie każda grupa wychowawcza posiada osobną świetlicę, w której nieletni odrabiają prace domowe, lub relaksują się przy muzyce i telewizji. Sala gimnastyczna jest znajduje się w niewielkim budynku obok Bursy. Do dyspozycji nieletnich pozostaje boisko do gry w piłkę siatkową, drabinki oraz

stół bilardowy. Sprzęt znajdujący się w sali gimnastycznej nosi ślady znacznego wyeksploatowania.

3.13. **Palenie wyrobów tytoniowych** na terenie Ośrodka dozwolone jest dla nieletnich, którzy ukończyli 16 lat. Wychowankowie używający wyrobów tytoniowych, mają wyznaczone miejsca do palenia, które znajdują się na zewnątrz Bursy i Pałacu.

4. Rozmowy przeprowadzone z wychowankami Ośrodka.

W ramach wizytacji przeprowadzono rozmowy z 9 nieletnimi. Rozmowy według kwestionariusza odbywały się w cztery oczy, w sposób uniemożliwiający osobom postronnym zapoznanie się z treścią odpowiedzi udzielanych przez wychowanków Ośrodka. Podczas tych rozmów, nieletni przedstawili swoje opinie w przedmiocie przestrzegania ich podstawowych praw oraz atmosfery panującej w Ośrodku. Część wychowanków zgłosiła pewne uwagi dotyczące poniższych kwestii:

1. W zakresie **warunków bytowych**: jedyna uwaga dotyczyła zagrzybienia ścian w Pałacu. Dwóch nieletnich stwierdziło, że ich grupa liczy ponad 13 osób.
2. W zakresie **mycia się i kąpieli**: jeden nieletni stwierdził, że podczas kąpieli często brakuje ciepłej wody.
3. W zakresie **wyżywienia**: zgłoszone uwagi dotyczyły monotonności posiłków (2 osoby) oraz ich słabych walorów smakowych (1 osoba).
4. W zakresie **kieszonkowego**: wszyscy rozmówcy podali, że nie otrzymują kieszonkowego. Jedyną formą uzyskania korzyści materialnych jest wynagrodzenie otrzymywane za wzorowe zachowanie i wykonywanie dodatkowych prac na rzecz Ośrodka.
5. W zakresie **opieki zdrowotnej**: jedna uwaga dotyczyła długiego oczekiwania na wizytę u lekarza (ponad 2 tygodnie).
6. W zakresie **traktowania przez kadrę pedagogiczną**: uwagi w tej kwestii zgłosiło 3 wychowanków. Dwóch z nich było świadkami policzkowania i ubliżania nieletnim przez wychowawców placówki. Jeden z nieletnich,

który został umieszczony w grupie readaptacyjnej, stwierdził, że w dniu poprzedzającym rozmowę z pracownikiem Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, wychowawca kopnął go i uderzył w twarz. Dwóch obecnych przy tym incydencie wychowanków, potwierdziło zaistnienie takiego zdarzenia; kilku natomiast temu zaprzeczyło. Żaden z nieletnich, z którymi rozmawiano, nie chciał złożyć skargi do protokołu.

7. W zakresie korzystania z **aparatów telefonicznych**: jedna uwaga dotyczyła zbyt krótkiego czasu przeznaczonego na rozmowy telefoniczne.
8. W zakresie **traktowania przez kolegów**: 2 nieletnich stwierdziło, że było poniżanych i źle traktowanych przez innych wychowanków. Ponadto, jeden rozmówca zgłosił uwagę, dotyczącą bezsilności kadry Ośrodka w sytuacjach konfliktowych pomiędzy wychowankami.
9. W zakresie **korzystania z usług religijnych**: uwagi w tej kwestii zgłosiło 3 rozmówców. Dotyczyły one obowiązkowego uczęszczania na Msze Św. i wspólnego modlenia się (2 osoby) oraz zbyt częstego odprawiania nabożeństw (1 osoba).
10. W zakresie **karania dyscyplinarnego**: większość wychowanków, z którymi rozmawiano znało katalog kar i nagród, obowiązujących w Ośrodku. Ośmiu rozmówców stwierdziło, że najsurowszą karą dyscyplinarną, którą można wymierzyć w Ośrodku jest umieszczenie w grupie readaptacyjnej. Siedmiu nieletnich nie wiedziało, do kogo mogą się odwołać w razie niesłusznego ukarania. Żaden z rozmówców nie wiedział, do kogo może się zwrócić w przypadku, gdyby chciał się poskarżyć na postępowanie kadry placówki. Większość ankietowanych stwierdziło, że gdyby mogli zmienić cokolwiek w funkcjonowaniu placówki, zlikwidowałiby grupę readaptacyjną (5 osób). Jeden z rozmówców dodał, że od czasu kiedy powstała ta grupa, liczba ucieczek z Ośrodka zwiększyła się.

5. Wnioski i zalecenia.

Czynności przeprowadzone przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, z udziałem eksperta z zakresu psychologii klinicznej, pozwoliły

uznać, że w Ośrodku może dochodzić do poniżającego traktowania oraz karania wychowanków.

W związku z odebranymi przez przedstawicieli Rzecznika w trakcie rozmów z wychowankami Ośrodka sygnałami o używaniu przemocy przez kadre pedagogiczną pożądanym byłoby zwrócenie baczniejszej uwagi przez kierownictwo Ośrodka na pracę ich podwładnych, szczególnie w zakresie właściwego traktowania nieletnich.

Za niedopuszczalne uznać należy stosowanie kar, których nie przewidują przepisy regulujące życie w Ośrodku.

Mając na uwadze zaobserwowany przez pracowników BRPO w trakcie pierwszego dnia wizytacji placówki bezład w zakresie opieki wychowawczej nad nieletnimi oraz sygnalizowaną w przeprowadzonych z nimi rozmowach bezsilność kadry pedagogicznej wobec sytuacji konfliktowych pomiędzy wychowankami, zasadnym wydaje się być postulat wzmożenia nadzoru wychowawczego nad nieletnimi w Ośrodku oraz bardziej staranne dobieranie członków kadry pedagogicznej.

Wobec ujawnionej niezgodności pomiędzy postanowieniem Statutu Ośrodka dotyczącym poszanowania przekonań religijnych wychowanka, a praktyką polegającą na obowiązkowym uczestnictwie w nabożeństwach i mszach św., za pożądane uznać należy wyeliminowanie istniejącej sprzeczności prowadzącej w konsekwencji do ograniczania praw wychowanków.

Uregulowanie dotyczące korzystania w ramach nagrody przez wychowanków Grupy Readaptacyjnej z lektur szkolnych, uznać należy za nieuzasadnione i sprzeczne z regulaminem tej grupy. Praktyka polegająca na obowiązkowym noszeniu pidżamy przez nieletniego podczas pobytu w grupie, stanowi nadinterpretację jednego z postanowień zawartych w jej regulaminie i jako taka prowadzi do ograniczenia praw wychowanków.

Należy dokonać nowelizacji Statutu Salezjańskiego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Trzcińcu.

Z uwagi na niewłaściwe warunki socjalno-bytowe panujące w Pałacu, za pożądane uznać należy przeprowadzenie remontu części sypialni

i sanitariatów w niej zlokalizowanych. Należy także zadbać o wyposażenie dziedzińca pałacowej bursy w kosze na śmieci.

Odnosząc się do zaleceń zawartych w Informacji, Dyrektor Salezjańskiego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Trzcińcu pismem z dnia 19 maja 2009 r. zanegował jakoby w podległej mu placówce mogło dochodzić do naruszeń nietykalności cielesnej wychowanków przez kadre Ośrodka. Nie podzielił również zdania Rzecznika, co do braku należytej opieki sprawowanej przez wychowawców nad chłopcami. Dyrektor zarzucił przedstawicielom Rzecznika, iż przeprowadzając wizytację Ośrodka, nastawieni byli jedynie na ujawnienie samych nieprawidłowości związanych z jego funkcjonowaniem. Skrytykował także wartość rozmów przeprowadzonych przez przedstawicieli Rzecznika z 9 losowo dobranymi chłopcami, poddając w wątpliwość ich prawdomówność, szczególnie jeśli chodzi o zarzuty dotyczące niewłaściwego traktowania.

Niemniej jednak, Dyrektor Ośrodka zapewnił Rzecznika Praw Obywatelskich, iż w celu wyeliminowania nieprawidłowości w funkcjonowaniu placówki dostrzeżonych w trakcie jej wizytacji, podejmie odpowiednie działania. We wspomnianej odpowiedzi, Dyrektor MOW zobowiązał się do: przeprowadzenia cyklu konferencji nt. systemu wychowawczego św. Jana Bosko dla całej kadry pedagogicznej; wdrożenia prac nad komentarzem do kar stosowanych w Ośrodku; pełnego wyodrębnienia grup wychowawczych w celu wzmocnienia nadzoru wychowawczego nad wychowankami wchodzącymi w ich skład; zmiany zapisu w Regulaminie Ośrodka dotyczącego uczęszczania przez wychowanków na msze św.; znowelizowania Statutu Ośrodka; doprecyzowania regulaminu grupy readaptacyjnej; rezygnacji z pidżamy jako stroju obowiązującego w grupie readaptacyjnej oraz zastąpieniu jej dressem; przeprowadzenia remontów sypialni i sanitariatów; wyposażenia dziedzińca pałacowej bursy w kosze na śmieci.